

Отримано: 23 травня 2018 р.

Прорецензовано: 29 травня 2018 р.

Прийнято до друку: 01 червня 2018 р.

e-mail: ol.palokha@gmail.com

DOI: 10.25264/2311-5149-2018-9(37)-147-151

Пальоха О. В. Науково-теоретичні засади побудови механізму комунального кредитування. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2018. № 9(37). С. 147–151.

УДК 336.17.5:351.711

JEL-класифікація: G28, R51, H74, H81

Пальоха Ольга Вадимівна,

*здобувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Чернігівський національний технологічний університет*

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ МЕХАНІЗМУ КОМУНАЛЬНОГО КРЕДИТУВАННЯ

У статті досліджено погляди науковців на сутність поняття «механізм кредитування», на основі яких надано авторське визначення такого механізму з урахуванням специфічних особливостей комунального кредиту. Побудовано структуру механізму комунального кредитування, до складу якої входять форми забезпечення, принципи, методи, інструменти, важелі та взаємодіючі системи.

Ключові слова: механізм, комунальний кредит, фінансування, інфраструктурні проекти, соціально-економічний розвиток.

Палеха Ольга Вадимовна,

*соискатель кафедры финансов, банковского дела и страхования,
Черниговский национальный технологический университет*

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОСТРОЕНИЯ МЕХАНИЗМА КОМУНАЛЬНОГО КРЕДИТОВАНИЯ

В статье исследованы взгляды ученых на сущность понятия «механизм кредитования», на основе которых представлено авторское определение такого механизма с учетом специфических особенностей коммунального кредита. Построена структура механизма коммунального кредитования, в состав которой входят формы обеспечения, принципы, методы, инструменты, рычаги и взаимодействующие системы.

Ключевые слова: механизм, коммунальный кредит, финансирование, инфраструктурные проекты, социально-экономическое развитие.

Olga Palokha,

*Applicant at the Department of Finance, Banking and Insurance,
Chernihiv National University of Technology*

SCIENTIFIC AND THEORETICAL BASIS OF CONSTRUCTION OF THE MECHANISM OF MUNICIPAL CREDITING

The article investigates the views of scientists on the essence of the notion of «mechanism of crediting». Based on this research the author's definition of such a mechanism has been given taking into account the specific features of the municipal credit. The structure of the mechanism of the municipal crediting, which consists of forms of provision, principles, methods, tools, levers and interacting systems has been constructed.

Key words: mechanism, municipal credit, financing, infrastructure projects, social and economic development.

Постановка проблеми. Надання фінансової самостійності органам місцевого самоврядування в умовах проведення реформи децентралізації потребує зміни підходів до формування, розподілу і використання власних, залучених і запозичених місцевих фінансових ресурсів і їх спрямування на вирішення питань соціально-економічного розвитку територій. В умовах постійного дефіциту коштів місцевих бюджетів на вирішення питань модернізації і розбудови місцевої виробничої, фінансової, інформаційної, соціальної інфраструктури значної уваги потребує подальший розвиток фінансово-кредитних відносин місцевих органів самоврядування з потенційними кредиторами й інвесторами та розробка на їх основі структури механізму комунального кредитування, яка б відповідала сучасним вимогам забезпечення фінансових потреб на місцевому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність механізму кредитування в розрізі окремих форм і видів кредиту присвячені праці О. М. Біломістного, О. І. Воробйової, А. С. Гальчинського, І. С. Гуцала,

Л. Б. Євтух, М. Ю. Лалакулич, Н. Г. Радченко, М. І. Савлука, О. В. Скалецької, А. М. Харченка та багатьох інших.

Однак досліджень щодо сутності і структури механізму комунального кредитування в умовах проведення реформи децентралізації практично немає. Недостатність науково-теоретичних засад побудови та функціонування зазначеного механізму обумовлює актуальність, мету і завдання нашого дослідження.

Метою статті є обґрунтування сутності та розробка концептуальної схеми побудови механізму комунального кредитування в умовах проведення реформи децентралізації.

Для досягнення поставленої мети у статті вирішені такі завдання:

- досліджено понятійно-категоріальний апарат щодо визначення механізму кредитування, враховуючи специфічні особливості фінансово-кредитних відносин;
- визначено й обґрунтовано складові елементи зазначеного механізму;
- розроблено концептуальну схему його побудови.

Виклад основного матеріалу. Наявні механізми кредитування, що виникають у тій чи іншій організаційній формі фінансово-кредитних відносин, не повною мірою є адекватними сучасним ринковим умовам і підпадають під вплив адміністративних методів регулювання. Водночас брак поняття «механізм кредитування» в законодавчих актах викликає дискусії науковців із приводу його сутності і структурної будови елементів.

На думку М. Ю. Лалакулич, механізм кредитування визначають змістом принципів кредитування, що забезпечує організацію і застосування їх у практиці організації кредитних відносин. Також автор зазначає, що принципи кредитування є основними правилами організації процесу кредитування, і їх зміст може змінюватися залежно від умов використання кредиту [1, с. 36].

А. М. Харченко вказує на те, що за допомогою функціонування механізму кредитування здійснюється практична реалізація кредитних відносин і відбувається організація кредитного процесу [2, с. 46].

О. І. Воробйова наголошує на необхідності виокремлення понять «кредитний механізм» і «механізм кредитування». Перший механізм реалізується на макроекономічному рівні, другий є його складовою частиною [3, с. 67].

Натомість О. В. Скалецька ототожнює поняття «механізму кредитування» і «кредитного механізму», сутність останнього визначається під впливом загальноекономічних і соціальних перетворень, місцем і роллю кредитних органів у процесі функціонування економіки, політико-соціальним потенціалом суспільства [4, с. 87].

І. С. Гуцал до кредитного механізму додає ланки кредитного забезпечення та регулювання, а також суб'єктів управління в особі держави та її органів, які впливають через організаційно-економічні прийоми на регулювання кредитних відносин і на які законодавчо покладено функції розробки та реалізації кредитної політики [5, с. 33].

Розглядаючи структуру механізму кредитування, О. М. Біломістний зазначає, що вона відображає його змістовну характеристику, визначає окремі елементи такого механізму, основні етапи формування й застосування у практичній діяльності [6, с. 61].

Враховуючи вищевказане, надамо власне трактування механізму комунального кредитування як сукупності форм забезпечення, принципів, методів, інструментів і закономірностей, за допомогою яких досягають підвищення рівня фінансової самодостатності органів місцевого самоврядування для виконання в повному обсязі покладених на них функцій, завдань і повноважень.

Структуру і складові елементи механізму комунального кредитування наведено на рис. 1.

Як видно з рисунку 1, механізм комунального кредитування взаємодіє з системами міжнародного, державного, банківського, міжрегіонального, міжмуніципального та партисипативного кредитування. Це означає, що на потреби реалізації інфраструктурних проектів місцеві органи самоврядування можуть залучати кошти по лінії міжнародних фінансових інститутів і організацій, вітчизняних і міжнародних банківських установ, із державного бюджету, а також з інших місцевих бюджетів. Водночас новою формою залучення кредитних ресурсів в умовах проведення реформи децентралізації є партисипативне кредитування, яке передбачає широке залучення представників територіальних громад до процесу обговорення необхідності й обсягів комунального кредиту, напрямів його використання, що розширить межі фінансової співпраці місцевих органів самоврядування з населенням. Підвищення довіри населення завдяки забезпеченню відкритості і прозорості фінансово-кредитних відносин муніципалітетів призведе до участі представників територіальних громад у спільному фінансуванні місцевих проектів і програм розвитку.

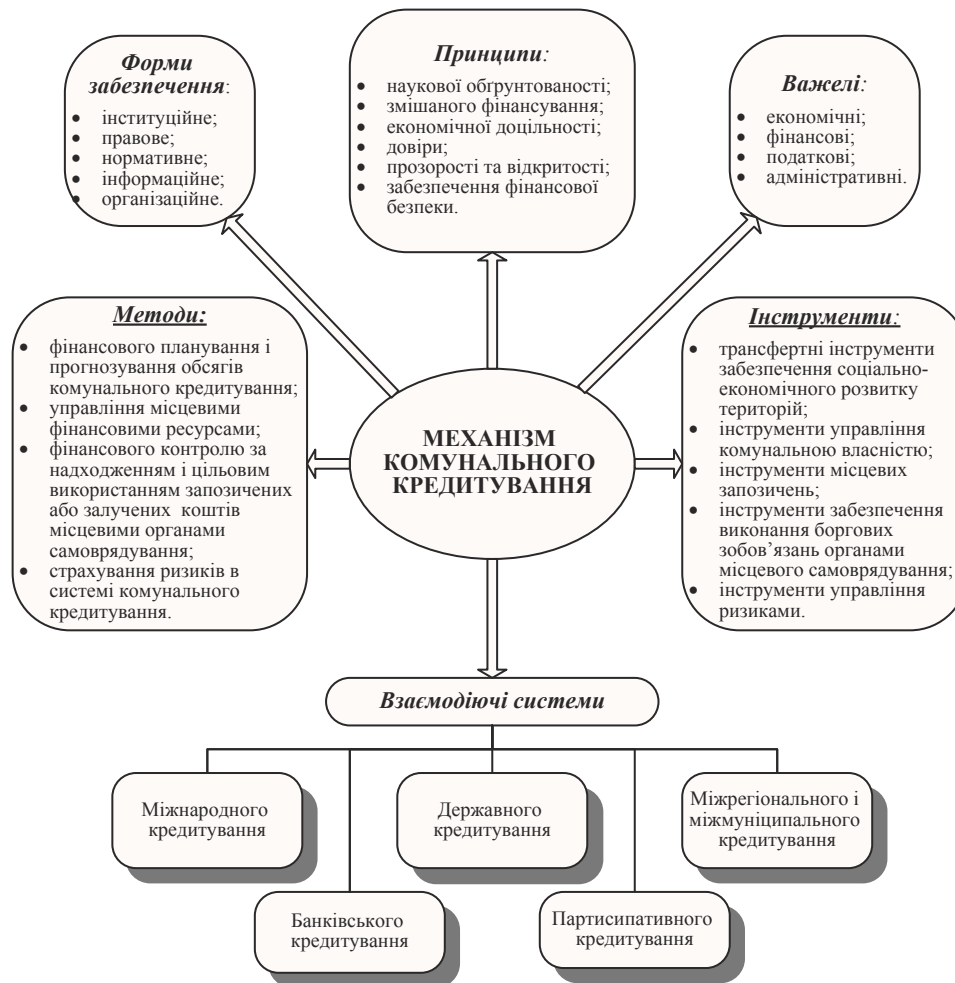

Рис. 1. Концептуальна схема побудови механізму комунального кредитування

Розглянемо основні складові елементи, що входять до структури механізму комунального кредитування і спочатку зупинимося на формах забезпечення його функціонування. Інституційне забезпечення функціонування механізму комунального кредитування здійснюють державні і місцеві органи грошово-кредитного регулювання, зокрема Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України; Державна казначейська служба України; Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку; Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; місцеві фінансові органи; місцеві державні адміністрації; місцеві ради, зокрема об'єднаних територіальних громад тощо.

Правове забезпечення складають законодавчі акти, зокрема Конституція України, Бюджетний Кодекс України, Податковий Кодекс України; Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про особливості здійснення правочинів з державним, гарантованим державою боргом та місцевим боргом»; Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення місцевих запозичень», «Про затвердження Порядку розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на вкладних (депозитних) рахунках у банках» та ін. Нормативне забезпечення становлять нормативно-правові акти, розпорядчі документи та методичні вказівки вищезазначених органів грошово-кредитного регулювання.

До складу інформаційного забезпечення повинна входити фінансово-економічна інформація про стан місцевих бюджетів, показників місцевого боргу, обсягів фінансових потреб місцевих органів самоврядування та джерел їх фінансування тощо. Таку інформацію необхідно розміщувати на офіційних веб-сайтах органів місцевого самоврядування, поширювати в соціальних мережах для збільшення кількості потенційних кредиторів і інвесторів, які згодні вкладати власні кошти в реалізацію програм місцевого розвитку.

Організаційне забезпечення містить сукупність різноманітних фінансових, адміністративних, матеріально-технічних, технологічних заходів, спрямованих на зменшення ризиків у процесі здійснення комунального кредитування і забезпеченні фінансової безпеки органів місцевого самоврядування.

Наступною складовою вищенаведеного механізму є методи організації фінансових відносин у системі комунального кредиту, які передбачають способи та процедуру його надання, а також враховують особливості діяльності органів місцевого самоврядування як основних позичальників, кредиторів або гарантів, залежно від цілей і об'єктів кредитування. Основними серед них є методи: фінансового планування і прогнозування обсягів комунального кредитування; управління місцевими фінансовими ресурсами; диверсифікація кредитного портфелю органів місцевого самоврядування; фінансового контролю за надходженням і цільовим використанням запозичених або залучених коштів місцевими органами самоврядування; страхування ризиків комунального кредитування.

Враховуючи специфічні особливості комунального кредиту, його функції і роль у вирішенні проблем економічного і фінансового розвитку територій, удосконалення і розширення потребує система принципів як основних правил його надання і використання. Окрім загальновідомих принципів кредиту, до яких належать платність, строковість, цільове призначення, забезпеченість і поверненість, комунальному кредиту притаманні такі:

- принцип наукової обґрунтованості – розробка науково обґрунтованої концепції комплексного, всебічного розвитку системи комунального кредитування, залучення науковців до обґрунтування й внесення пропозицій до законодавчих актів у сфері регулювання фінансово-кредитних відносин на місцевому рівні;

- принцип змішаного фінансування – фінансування програм фінансово-кредитної підтримки реалізації місцевих інфраструктурних проєктів потребує співфінансування з державного і місцевих бюджетів, фінансової співпраці органів місцевого самоврядування з фінансово-кредитними установами, представниками малого і середнього бізнесу та територіальних громад;

- принцип економічної доцільності – отримання максимального ефекту від використання комунального кредиту, передбачає співставлення результатів його використання з витратами місцевих органів самоврядування на отримання позикових коштів для реалізації програм соціально-економічного розвитку;

- принцип довіри – місцевих органів самоврядування до державних інститутів, бізнес-структур, фінансово-кредитних установ, населення і навпаки, перелічених суб'єктів до органів влади на місцях, із урахуванням попереднього досвіду участі у фінансово-кредитних відносинах;

- принцип прозорості та відкритості – інформація про позичальників, кредиторів, умови надання і погашення кредиту, кредитну історію органів місцевого самоврядування, обсяг витрат місцевих бюджетів на обслуговування і погашення боргових зобов'язань є доступною, достовірною і відкритою для широкого кола зацікавлених осіб;

- принцип забезпечення фінансової безпеки – використання у процесі комунального кредитування новітніх фінансових технологій, інструментів страхування різноманітних видів ризиків, що виникають на макро-, мезо- і мікрорівнях та загалом сприяють підвищенню фінансової безпеки місцевих органів влади і самоврядування.

У період здійснення трансформації економіки і суспільства, проведення реформи децентралізації вирішальна роль у розвитку механізму комунального кредитування належить державі, яка за допомогою використання різноманітних інструментів і важелів повинна сприяти підтримці фінансування місцевих інфраструктурних проєктів, подоланні наслідків економічних, фінансових, екологічних, технологічних і соціальних проблем. Сфера фінансово-кредитних відносин на місцевому рівні регулюється за допомогою застосування різноманітних фінансових інструментів із боку державних і місцевих органів влади та управління, органів місцевого самоврядування, інших економічних агентів. За допомогою фінансового й економічного інструментарію, який є в їх розпорядженні, відбувається активізація або обмеження процесів розвитку складових елементів комунального кредитування.

Наявна система фінансово-економічного інструментарію не завжди відповідає вимогам побудови ефективної моделі фінансово-кредитних відносин органів місцевого самоврядування особливо в умовах динамічних змін фінансового, інвестиційного й інформаційного просторів та не здатна забезпечити розвиток довгострокової співпраці і взаємодії з наявними або потенційними кредиторами й інвесторами. Виходячи з цього, на нашу думку, механізм комунального кредитування повинен містити такі інструменти:

- трансфертні інструменти забезпечення соціально-економічного розвитку територій – базова, реверсна дотації, субвенції на соціально-економічний розвиток, субвенція на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг загального користування місцевого значення; субвенції на інфраструктуру об'єднаних територіальних громад; субвенції на виконання інвестиційних проєктів; кошти на підтримку секторальної регіональної політики; кошти Державного фонду регіонального розвитку тощо;

- інструменти управління комунальною власністю – оренда, лізинг, продаж, приватизація, надання під заставу, концесія комунального майна;

- інструменти місцевих запозичень – кредити банків і міжнародних фінансових установ, інвестиційні ресурси; кошти, залучені на фінансовому ринку, зокрема на ринку місцевих запозичень;

- інструменти забезпечення виконання боргових зобов'язань органами місцевого самоврядування – управління місцевим боргом, кредитними ризиками, ризиками ліквідності і рефінансування;
- інструменти управління проектними ризиками – обґрунтування доцільності й ефективності проєктів розвитку місцевої інфраструктури, створення резервних, страхових фондів.

Практичне використання вищенаведених інструментів дасть змогу суттєво підвищити рівень фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування.

Окрім інструментів до складу зазначеного механізму входять важелі впливу держави, місцевих органів самоврядування на систему фінансово-кредитних відносин із метою досягнення синергетичного ефекту від використання коштів, залучених на реалізацію місцевих інфраструктурних проєктів. Основними серед таких важелів є економічні, податкові і фінансові. Економічні важелі застосовують із метою розвитку лізингу комунального майна, встановлення оптимального рівня цін і тарифів на комунальні послуги, регулювання пропорцій соціально-економічного розвитку територій, забезпечення зайнятості місцевого населення, стимулювання притоку іноземних інвестицій тощо.

Податкові важелі передбачають надання пільг зі сплати місцевих податків і зборів, що надходять до місцевих бюджетів, суб'єктам підприємницької діяльності, які беруть безпосередню участь у кредитуванні або інвестуванні місцевих програм розвитку інфраструктурних об'єктів. Натомість фінансові спрямовані на розвиток фінансово-кредитних відносин місцевих органів самоврядування з представниками бізнес-структур, територіальних громад, збільшення обсягу операцій на ринку місцевих запозичень, активізації фінансової й інвестиційної трансграничної, міжрегіональної та міжмуніципальної співпраці завдяки зниженню кредитної ставки, підвищенню дохідності муніципальних цінних паперів, наданню кредитних пільг.

На сьогодні суттєвий вплив на розвиток комунального кредитування здійснюють адміністративні важелі, що передбачають здійснення регулювання і контролю за кредитною діяльністю органів місцевого самоврядування, встановлення норм, граничних показників, санкцій у разі несвоєчасного виконання фінансових зобов'язань і призводять до обмеження ініціативи розвитку фінансово-кредитних відносин на місцях на основі застосування ринкових інструментів.

Досліджуючи механізм фінансування житлово-комунального господарства автори роботи [7, с. 305–306] зазначають на необхідність його реформування в напрямі розвитку муніципально-приватного партнерства, що дозволить муніципалітетам залучити необхідний обсяг приватних інвестицій, розширивши межі співфінансування проєктів модернізації об'єктів комунальної власності. Саме муніципально-приватне партнерство спрямоване на розвиток взаємодії місцевих органів самоврядування з бізнес-структурами сприятиме підвищенню ефективності функціонування механізму комунального кредитування.

Висновки. Отже, завдяки раціональній побудові зазначеного механізму забезпечується розробка стратегії і тактики фінансової політики, спрямованої на досягнення стійкості, стабільності й ефективності функціонування фінансових систем на регіональному рівні. Перспективи подальших досліджень будуть стосуватися практичної реалізації механізму комунального кредитування в площині розвитку взаємовідносин місцевих органів самоврядування з потенційними кредиторами й інвесторами.

Література:

1. Лалакулич М. Ю. Механізм сучасного банківського кредитування та його складові. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 7. С. 35–38.
2. Харченко А. М. Механізм роздрібного банківського кредитування в Україні. Дисертація на здобуття вченого звання кандидата економічних наук за спеціальністю: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Чернігів. ЧНТУ. 2015. 247 с.
3. Воробйова О. І. Функціонування механізму короткострокового кредитування в сільському господарстві. *Економіка и управление*. 2012. № 4. С. 67–72.
4. Скалецька О. В. Теоретико-методологічне обґрунтування механізму кредитування сільськогосподарських підприємств комерційними банками. *Економіка і управління*. 2012. № 4. С. 87-92. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/econuprg_2012_4_17. (дата звернення: 19.05.2018).
5. Гуцал І. С. Дієвість кредитного механізму в економіці України : дис. ... д-ра екон. наук. : 08.04.01. Київський національний економічний ун-т. – К., 2004. 425 с. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/12124/1/%D0%B4%D0%B8%D1%81%20%D0%93%D1%83%D1%86%D0%B0%D0%B0.pdf>. (дата звернення: 19.05.2018).
6. Біломістний О. М. Особливості структури механізму кредитування малого бізнесу. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 1. С. 61–65. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_1_14. (дата звернення: 20.05.2018).
7. Парубець О. М., Сугоняко Д. О., Краснянська Ю. В. Напрямки вдосконалення механізму фінансування житлово-комунального господарства України. *Східна Європа: Економіка, бізнес та управління*. 2017. № 3 (08). С. 302-306. URL : http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/57.pdf. (дата звернення: 22.05.2018).